

Richten op de regenboog

Een onderzoek naar daders en prevalentie van geweld tegen
LHBTQ-personen

Samenvatting

Y. Seidler

R. Wolff

E. ter Word

K. van der Schans

Januari 2024

Colofon

**Richten op de regenboog. Een onderzoek naar daders en prevalentie van geweld tegen LHBTQ-
personen**

Samenvatting

Y. Seidler, R. Wolff, E. ter Woord & K. van der Schans

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC)

Rotterdam, januari 2024

Erasmus Universiteit Rotterdam/Risbo

Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
tel.: 010-4082124

© Copyright Risbo BV. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie van het Instituut.

Samenvatting

Aanleiding

De laatste jaren is er toenemende aandacht voor (geweld tegen) LHBTQ-personen, maar is er tegelijkertijd niet veel actuele kennis over de prevalentie en daders van geweld tegen deze groepen in Nederland. Naar aanleiding van Kamervragen van Kamerlid Bergkamp over het aanpakken van homofobie tijdens het Mondelinge Vragenuur van 19 mei 2020, heeft de Minister van Justitie en Veiligheid toegezegd dat er een onderzoek komt naar geweld tegen LHBTQ-personen en de daders die hierbij betrokken zijn. Dit onderzoek is het resultaat van die toezegging.

Onderzoekopzet

In dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum, hebben wij ons beziggehouden met de vraag wie de daders van geweld tegen LHBTQ-personen zijn. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Welke kenmerken en motieven hebben daders van geweld gericht tegen LHBTQ-personen en wat is de aard en omvang van dit geweld?

De kern van dit onderzoek bestaat uit de analyse van 88 strafdossiers uit de periode 2017-2021 waarbij seksuele gerichtheid, genderexpressie of genderidentiteit een rol speelt. Het gaat hier om zaken waarbij personen door de rechter zijn veroordeeld. Om die reden wordt gesproken over daders in plaats verdachten. De resultaten uit de strafdossiers zijn aangevuld en geduid met bevindingen uit de literatuur, een enquête onder 146 LHBTQ-personen, interviews met zeven slachtoffers en tien personen die spraken namens zes LHBTQ-belangenverenigingen. Om inzicht in de omvang te krijgen zijn politieregistraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid en geslacht geanalyseerd. Hierna worden eerst de hoofdbevindingen benoemd, daarna wordt per een antwoord per onderzoeksvraag geformuleerd. De samenvatting wordt afgesloten met een reflectie op de resultaten.

Hoofdbevindingen

Wat onderscheidt daders van LHBTQ-gerelateerd geweld?

Daders van LHBTQ-gerelateerd geweld die in de onderzochte strafdossiers naar voren komen, zijn bovengemiddeld vaak man en hebben bovengemiddeld vaak antecedenten in vergelijking met geweldplegers in het algemeen. Behalve deze kenmerken zijn er met name veel overeenkomsten tussen daders van LHBTQ-gerelateerd geweld en verdachten van criminaliteit in het algemeen. Er zijn geen grote verschillen gevonden voor wat betreft de nationaliteit, leeftijd en kwetsbare sociaaleconomische positie van de daders.

Waarom plegen zij geweld?

Een groot deel van het geweld lijkt zijn aanleiding te vinden in fysieke uitingen en gedragingen op straat waarbij het specifiek gaat om gedragingen en uitingen die afwijken van de heteroseksuele en gendernormen. De grootste onderscheiden dadergroep pleegt geweld omdat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen. Dit is zorgelijk omdat zij tolerantie ten opzichte van LHBTQ-personen afwijzen en vinden dat daar geen plaats voor is in de maatschappij. Behalve dat er een groep is met afkeer van

LHBTQ-personen en -uitingen, wijzen de resultaten erop dat het voor een deel van de bevolking normaal is geworden om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen of om zich op andere manieren te verzetten tegen LHBTQ-uitingen. Met name een grote groep heteroseksuele mannen lijkt het grappig of normaal te vinden om met dit soort termen te schelden.

Wat weten we nog niet?

Een andere bevinding is dat een analyse van strafdossiers vooral een beeld oplevert van daders van geweld tegen homoseksuele mannen dat plaatsvindt in de openbare ruimte. Daders van geweld tegen lesbische, biseksuele, trans-, interseks, a-seksuele en queerpersonen zijn nauwelijks aangetroffen in de strafdossiers en daarom grotendeels buiten beeld gebleven. Dit leidt tot verschillende vragen voor vervolgonderzoek. Is er bijvoorbeeld sprake van een registratiekwesitie? Wordt geweld tegen bepaalde groepen anders of slechter geregistreerd? Doen sommige groepen minder snel aangifte dan anderen? En waarom blijft geweld in de huiselijke sfeer buiten beeld, ondanks dat dit volgens de andere onderzoeken en respondenten relatief vaak zou voorkomen?

Wat zijn beleidsimplicaties voortkomend uit dit rapport?

Ten eerste dienen er inspanningen geleverd te worden om de aangiftebereidheid onder LHBTQ-gemeenschappen te vergroten. Dit kan door het aangifteproces meer laagdrempelig te maken voor slachtoffers door agenten van meer informatie te voorzien over de verschillende LHBTQ-gemeenschappen en via trainingen meer sensitief te maken in de omgang met LHBTQ-personen. Aan de kant van LHBTQ-gemeenschappen dient de voorlichting over het aangifteproces (en wat je er wel en niet van kunt verwachten) vergroot te worden. Ten tweede dient anti-LHBTQ geweld beter geregistreerd te worden in het aangifteproces en via aanpassing van de wetgeving, zodat duidelijker wordt dat bij geweldsincidenten anti-LHBTQ gerelateerd motieven hebben meegespeeld. Ten derde dient bij mogelijk vervolgonderzoek naast strafdossiers waarbij expliciet sprake is van tegen LHBTQ-personen gericht geweld, ook gezocht te worden in strafdossiers waarin anti-LHBTQ-geweld verdekt naar voren komt, bijvoorbeeld door dossiers te scannen waarin sprake is van huiselijk geweld.

Hieronder wordt uitgebreider antwoord gegeven op de onderzoeksvragen.

1) Wat is er bekend over de prevalentie van geweld tegen LHBTQ-personen in Nederland?

Uit de onderzoeksliteratuur komt naar voren dat LHBTQ-personen meer geweld ervaren dan heteroseksuele personen: zij voelen zich vaker onveilig en worden vaker slachtoffer van geweld. In grote lijnen zijn LHBTQ-personen en heteroseksuele personen slachtoffer van hetzelfde type geweld. In het merendeel van gevallen gaat het om verbaal geweld (zoals bedreigingen) en komt fysiek geweld (zoals mishandeling) minder voor. Een verschil is dat LHBTQ-personen relatief vaak slachtoffer worden van online geweld.

Uit de politieregistraties blijkt dat er met name veel registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid plaatsvinden. In 2021 waren er 2.113 registraties met betrekking tot discriminatie van seksuele gerichtheid en 53 met betrekking tot geslacht. In de periode 2017-2021 neemt zowel het aantal registraties van discriminatie vanwege seksuele gerichtheid als van geslacht (fors) toe.

Duiding

Het is niet duidelijk in hoeverre politieregistraties betrekking hebben op LHBTQ-personen als daadwerkelijk slachtoffer. Analyse van de registraties toont aan dat een groot deel gaat over politieagenten in functie of mensen waartegen met 'homo' wordt gescholden. Voor wat betreft de

Samenvatting

toename van het aantal registraties tussen 2017-2021 is het de vraag of dit betekent dat deze vormen van discriminatie vaker voorkomen of dat dit andere oorzaken heeft die samenhangen met beleid en registratie.

2) Welke vormen van geweld tegen LHBTQ-personen kunnen worden onderscheiden?

Vanuit de literatuur zijn vier vormen van geweld tegen LHBTQ-personen te onderscheiden: verbaal (online) geweld, fysiek geweld, seksueel geweld en materieel geweld. Deze vormen van geweld komen zowel voor in de openbare ruimte als in de privésfeer. Uit de literatuur komen twee specifieke soorten van geweld in de privésfeer naar voren: huiselijk geweld en eengerelateerd geweld.

Uit de politieregistraties valt op te maken dat discriminatie op grond van seksuele gerichtheid grotendeels uitlatingen betreft (60,7 procent in 2021), veelal belediging op grond van (vermeende) homoseksuele gerichtheid. Hiervan heeft een groot deel betrekking op politieagenten in functie of op mensen waartegen met 'homo' wordt gescholden. Dit duidt op normalisering in de samenleving voor het schelden met 'homo'. Een deel van de incidenten betreft andere geweldsvormen, zoals bedreiging (15,3 procent in 2021) en fysiek geweld in combinatie met een uitlating (14,5 procent in 2021).

In de strafdossiers is gekeken naar 70 unieke casussen (die samen 88 strafdossiers omvatten) waarbij sprake was van LHBTQ-gerelateerd geweld. De meeste van deze casussen gaan over verbale geweldincidenten (31 casussen), gevolgd door fysiek geweld (26 casussen). Huiselijk geweld (5 casussen), online geweld (5 casussen) en materieel geweld (3 casussen) komen aanzienlijk minder vaak voor in de dossiers.

De verschillen tussen de vormen van geweld in de politieregistraties en de strafdossiers worden mogelijk veroorzaakt doordat bij fysiek geweld makkelijker vervolging plaats kan vinden dan bij verbaal geweld. Dit heeft er bijvoorbeeld mee te maken of er een verdachte in beeld is zodat tot vervolging overgegaan kan worden.

De meeste daders uit de strafdossiers worden vervolgd voor eenvoudige belediging (Art. 266 WvSr, 39 procent van de vervolgingen). Hier is sprake van verbaal geweld (schelden) soms in combinatie met fysiek geweld. In iets meer dan een kwart van de gevallen is er sprake van mishandeling (Art. 300 WvSr), waarbij het veelal gaat om mishandeling van mensen in de openbare ruimte, bijvoorbeeld voor een supermarkt, op straat na het uitgaan of in een park.

Modus operandi van daders van LHBTQ-gerelateerd geweld zoals afgeleid uit de strafdossiers

Uit de dossiers ontstaat een beeld van de context waarbinnen deze daders handelen. Geweld vindt veelal plaats in de openbare ruimte, bijvoorbeeld op straat of in parken (37 van de 70 casussen) en in mindere mate in de huiselijke sfeer (12 casussen), in het verkeer (8 casussen) of online (7 casussen). Ongeveer de helft van de 88 daders handelde binnen een groep. In bijna vier op de vijf strafzaken kennen de dader(s) en slachtoffer(s) elkaar niet. Iets minder dan een derde van de daders is (vermoedelijk) onder invloed wanneer zij het misdrijf plegen. In de meeste van deze gevallen gaat het om alcoholgebruik.

Duiding

De locaties waar het geweld in de strafdossiers plaatsvindt komt slechts gedeeltelijk overeen met ander onderzoek. Met name geweld dat in de privésfeer plaatsvindt, komt niet terug in de strafdossiers. Mogelijk komt dit vanwege de selectie van dossiers en/of omdat huiselijk geweld

zodanig geregistreerd wordt dat dit niet in de gehanteerde zoekopdrachten terugkomt. Een andere context die wel uit de literatuur naar voren komt maar niet veelvuldig in de strafdossiers is aangetroffen, betreft geweld tegen LHBTQ-uitgaanspubliek rondom plaatsen waar LHBTQ-personen samenkomen.

De constatering op basis van de strafdossiers dat daders en slachtoffers elkaar vaak niet kennen, wijkt eveneens af van wat er uit ander onderzoek naar LHBTQ-geweld en geweld in het algemeen naar voren komt. Mogelijk dat dit een registratiekwestie is. Een andere mogelijkheid is dat er makkelijker aangifte wordt gedaan van geweld begaan door onbekenden of dat geweld in de openbare ruimte vaker tot een veroordeling leidt. Bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van getuigen bij geweld in de openbare ruimte.

3) Welke groepen binnen de LHBTQ-gemeenschap zijn het meest kwetsbaar voor geweld?

Op basis van de literatuur worden vier kwetsbare LHBTQ-groepen onderscheiden.

- Jongeren
- Transpersonen
- Biseksuele vrouwen
- LHBTQ-uitgaanspubliek

De politieregistraties geven geen duidelijk inzicht in kwetsbare groepen. Enkel kan geconcludeerd worden dat discriminatie vanwege geslacht vaak betrekking heeft op transpersonen. Het is echter de vraag of dit komt doordat zij vaak slachtoffer zijn, of dat dit beeld ontstaat vanwege het bestaan van de discriminatiegrond 'geslacht' waarbinnen discriminatie tegen transpersonen vaak wordt ondergebracht. Zo zal discriminatie tegen homoseksuele, lesbische en biseksuele personen samengevoegd worden binnen de discriminatiegrond 'seksuele gerichtheid'.

De kwetsbare groepen die uit de literatuur naar voren komen zien we, los van de jongeren, weinig terug in de dossiers. Twee derde van de aangetroffen dossiers heeft betrekking op slachtoffers met een homoseksuele gerichtheid, namelijk 78 van de in totaal 119 slachtoffers. Dit is zeer opvallend aangezien andere onderzoeken aantonen dat lesbische en biseksuele vrouwen en transpersonen relatief vaak geweldsslachtoffer zijn.

Slachtoffers in de strafdossiers naar leeftijd

Ruim een derde van de slachtoffers in de strafdossiers is een jongvolwassene in de leeftijd van 18-25 jaar. Dit strookt met wat er bekend is uit ander onderzoek. De slachtoffergroepen bestaande uit 26-35 en 36-55-jarigen zijn eveneens groot (respectievelijk 28 procent en 25 procent).

Duiding

Het grote aantal dossiers met homoseksuele mannen als slachtoffer, is opvallend te noemen omdat onderzoek laat zien dat ook andere groepen vaak slachtoffer zijn van geweld. Het is daarom aannemelijk dat de strafdossiers een vertekend beeld geven. Een mogelijke verklaring ligt in de registratie van geweldsdelicten. Bijvoorbeeld omdat binnen de politie minder bekendheid is over trans-, biseksuele en queerpersonen of omdat binnen de LHBTQ-gemeenschap bepaalde groepen te maken krijgen met geweld dat minder snel geregistreerd wordt als LHBTQ-gerelateerd geweld. Een andere mogelijkheid is de aangiftebereidheid onder slachtoffers (zie vraag 4). Een derde mogelijkheid is de opzet van deze studie, waardoor een deel van de dossiers met LHBTQ-slachtoffers buiten het

zicht zijn gebleven. Wellicht wordt het vertekende beeld veroorzaakt door een combinatie van genoemde factoren.

4) In hoeverre doen LHBTQ-personen aangifte van verschillende geweldsincidenten en welke factoren zijn hierop van invloed?

Uit verschillende onderzoeken blijkt een lage bereidheid onder LHBTQ-personen om aangifte te doen (of melding te maken) van een geweldsincident. Dit is een algemeen verschijnsel: ook heteroseksuele personen zijn weinig geneigd om aangifte te doen. Ondanks dat, is er een opvallend lage aangiftebereidheid bij groepen zoals biseksuele en lesbische vrouwen, LHBTQ-personen met een migratieachtergrond, LHBTQ-sekswerkers en transpersonen die slachtoffer zijn van fysiek geweld (mishandeling). In de literatuur en onder door ons geïnterviewde belangenverenigingen en slachtofferrespondenten worden verschillende verklaringen gegeven voor de lage aangiftebereidheid onder LHBTQ-personen:

- *Zelfinschatting van de ernst van het geweld* ('is het erg genoeg om aangifte van te doen?'). Slachtoffers beschouwen voorvallen of incidenten inmiddels als 'normaal' gedrag waarmee je hebt om te gaan en/of maken een afweging of het doen van aangifte de inspanning waard is.
- *De dader is een bekende van het slachtoffer*. Slachtoffers doen in dit geval mogelijk geen aangifte, omdat zij na één of meerdere geweldsvoorvallen nog altijd in contact staan met de dader.
- *Het handelen van de politie*. Slachtoffers hebben negatieve ervaringen met de politie bij het afhandelen van aangiftes (onbekendheid met doelgroepen, niet sensitief interacteren) en/of wantrouwen de politie, ingegeven door bijvoorbeeld politieoptreden tijdens demonstraties en andere bijeenkomsten of door een algemeen wantrouwen tegenover overheidsinstanties.
- *Hobbels in de rechtsgang* waardoor slechts weinig aangiftes leiden tot een daadwerkelijke veroordeling (gebrek aan afhandelingservaring bij de politie, te weinig rechtserkenning van de LHBTQ-achtergrond voor geweldsdaaden).
- *Registratie van incidenten*. Het doen van aangifte op grond van bepaalde vormen van seksuele gerichtheid is moeilijk of zelfs niet mogelijk. Een voorbeeld is artikel 137c WvSr dat betrekking heeft op aanzetten tot haat en groepsbelediging. Transpersonen en biseksuele personen kunnen zich niet op dit artikel beroepen omdat seksuele voorkeur wel als grond wordt genoemd (met uitzondering van biseksualiteit), maar gender niet.

Degene die aangifte hebben gedaan in de strafdossiers, geven relatief vaak aan dat zij het zat zijn om beledigd te worden vanwege hun seksuele gerichtheid of genderidentiteit of -expressie.

Duiding

Zoals eerder gezegd, hebben de door ons geanalyseerde strafdossiers voornamelijk betrekking op incidenten tegen homoseksuele mannen, die zich afspelen in de openbare ruimte. Dit is een vertekend beeld, dat mogelijk samenhangt met de lage aangiftebereidheid onder lesbische, biseksuele, trans- en queerpersonen. De hierboven genoemde verklaringen spelen daarbij een rol.

5) Welke regionale verschillen bestaan er met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen?

In het onderzoek is weinig inzicht verkregen in regionale verschillen met betrekking tot geweld tegen LHBTQ-personen. Alleen op basis van politieregistraties kan iets gezegd worden over verschillen in aantal registraties naar politie-eenheid. Met name bij eenheden binnen de Randstad en Oost-

Nederland zijn meer registraties dan bij andere eenheden. Ook is het opvallend te noemen dat het aantal registraties bij een aantal eenheden fors toeneemt in de periode 2017-2021, terwijl in andere eenheden een veel wisselender beeld zichtbaar is. Wanneer gekeken wordt naar het aantal registraties per eenheid gerelateerd aan het inwoneraantal, dan valt op dat het aantal registraties in Amsterdam en de andere Randstedelijke gebieden het grootst is. Het blijft echter lastig om de verschillen tussen eenheden te duiden omdat er ook verschillen zijn in capaciteit van de eenheden en de omvang van de aldaar woonachtige LHBTQ-gemeenschap.

6) Wat zijn de achtergrondkenmerken van daders die betrokken zijn bij de verschillende categorieën van geweld tegen LHBTQ-personen?

In de literatuur en uit politieregistraties komt naar voren dat plegers van geweld tegen LHBTQ-personen veelal minderjarige of jongvolwassen mannen zijn. In de literatuur wordt soms verwezen naar de (niet-Westerse) migratieachtergrond van daders, zijn er indicaties dat een hogere mate van religiositeit gepaard gaat met een grotere kans op daderschap en zijn daders vaak bekenden van slachtoffers. In de politieregistraties valt op dat in 2021 ruim driekwart van de verdachten antecedenten heeft.

Uit de analyse van strafdossiers komt op een aantal punten een vergelijkbaar beeld naar voren als uit de literatuur en de politieregistraties. Daders zijn bijna allen man, vaak minderjarigen of jongvolwassene waarvan een deel bij de ouders woont. Een klein deel van de daders (twaalf van de 88) geeft expliciet aan een religie te belijden (christelijk, moslim, religie niet bekend). Daders met een christelijke achtergrond behoren relatief vaak tot een oudere leeftijdsgroep. Bij veel van de daders waarvan bekend is dat zij een religie aanhangen, spelen religieuze overtuigingen een rol bij het incident. In deze gevallen geven daders openlijk toe dat zij niet-heteroseksualiteit afwijzen.

Omdat in eerder onderzoek aandacht is besteed aan de migratieachtergrond van plegers hebben ook wij hier naar gekeken in de strafdossiers. Hiervoor is nationaliteit als indicator gebruikt omdat migratieachtergrond (op basis van geboorteland persoon/ouders) niet wordt geregistreerd binnen de strafdossiers. De helft van de plegers heeft de Nederlandse nationaliteit. Zij zijn hiermee veruit de grootste groep. Iets minder dan een op de vijf plegers heeft de (Nederlands-)Marokkaanse nationaliteit. Deze groep is relatief jong: zes van de zestien daders zijn minderjarig en vier zijn tussen de 18 en 25 jaar.

Driekwart van de 88 daders heeft al antecedenten voordat zij veroordeeld worden voor LHBTQ-gerelateerd geweld. Daders bezitten vaak risicokenmerken waarvan bekend is dat deze de kans vergroten om in aanraking te komen met de politie. Het gaat bijvoorbeeld om het hebben van een (gedrags)stoornis, een moeilijke jeugd/opvoeding, en het rondhangen in groepen op straat (vooral onder jongeren). Hoewel niet met zekerheid de sociaaleconomische positie vastgesteld kan worden op basis van de dossiers, wijzen de verhalen van de verdachten en contextuele factoren erop dat zij relatief vaak een kwetsbare sociaaleconomische positie hebben. Een groot deel van de daders heeft geen vaste baan, kan moeilijk rondkomen en/of leeft van een uitkering.

Verder is in de strafdossiers gekeken naar de seksuele gerichtheid van daders. Bij een kwart van de daders komt naar voren dat zij zelf heteroseksueel zijn. In een groot deel van de gevallen blijft dit onduidelijk, maar op basis van uitlatingen tijdens het verhoor kan worden aangenomen dat het overgrote deel van deze daders zichzelf als heteroseksueel identificeert. Tot slot is er een groep van veertien daders, die relatief vaak betrokken is bij incidenten met verbaal geweld, die aangeeft geen probleem te hebben met LHBTQ-personen.

Duiding

Het is de vraag in hoeverre het beeld van daders van geweld tegen LHBTQ-personen zich onderscheidt van geweldsplegers in het algemeen. Vergelijken met de totale groep geweldsplegers in Nederland is het percentage mannelijke plegers van LHBTQ-geweld bovengemiddeld. Verder lijken daders van LHBTQ-gerelateerd geweld in vergelijking met verdachten van criminaliteit in het algemeen bovengemiddeld vaak antecedenten te hebben (vanwege het kleine aantal onderzochte dossiers dient deze bevinding met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd).

Naast verschillen zijn er ook overeenkomsten: wat betreft het kenmerk nationaliteit komt het percentage Nederlandse daders en daders met een niet-Nederlandse nationaliteit grotendeels overeen met verdachtencijfers van alle criminaliteit in Nederland. Ook is bekend dat jongeren over het algemeen vaker verdacht zijn van misdrijven dan ouderen. Dat met name jongeren als dader uit de strafdossiers komen is in die zin niet verrassend. Ook de kwetsbare sociaal-emotionele en sociaal-maatschappelijke positie van daders van LHBTQ-geweld geldt meer algemeen voor geweldsplegers.

7) Welke motieven kunnen aan de verschillende dadertypes worden toegeschreven?

In de literatuur worden verschillende verklaringen genoemd voor gewelddadig gedrag tegen LHBTQ-personen. Zo kan het zijn oorsprong hebben in opvattingen over het onderscheid en de machtsverhouding tussen mannen en vrouwen en/of gebaseerd zijn op a) een traditioneel normen en waardenpatroon, ingegeven door een bepaalde (religieuze) levensovertuiging b) de behoefte aan erkenning/goedkeuring van vrienden of familieleden of c) op eigen gevoelens van angst en ongemak bij daders. Deze opvattingen komen tot uiting in gedrag wanneer iemand afwijkt van de gendernorm (lees: heteronorm), wat een 'trigger' kan zijn voor geweld tegen LHBTQ-personen. Hoe meer of hoe zichtbaarder iemand afwijkt van deze norm, hoe meer plegers 'getriggerd' worden om over te gaan tot 'actie'.

Bij 38 van de 70 daders in de strafdossiers is onduidelijk wat hun motief was. Het grootste deel van de daders waarbij het motief wel duidelijk is, geeft aan dat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen. Bijvoorbeeld vanuit hun religieuze overtuiging of ideeën over gender in de samenleving. Voor het grootste deel van de daders geldt echter dat zij achteraf niet precies weten waarom ze geweld hebben gepleegd. Veel van deze daders geven aan niks te hebben tegen LHBTQ-personen. Zij geven bijvoorbeeld aan impulsief te hebben gescholden. Dit is vaak het geval bij incidenten waarbij een opstootje ontstaat dat aanvankelijk niet gerelateerd is aan een LHBTQ-uiting.

Behalve het motief, kan ook gekeken worden naar welke situatie aanleiding gaf tot het geweldsincident. De meest voorkomende aanleidingen van geweld in de strafdossiers zijn fysieke uitingen (10 van de 70 casussen) of het gedrag of de kleding van de slachtoffers die (in de ogen van de dader) een uiting zijn van een seksuele gerichtheid of genderexpressie die afwijkt van de (hetero)norm (14 van de 70 casussen).

Duiding

De motieven en aanleiding van LHBTQ-gerelateerd lijken specifiek te gelden voor dit type daders in plaats voor daders in het algemeen. Een groot deel van het geweld lijkt zijn aanleiding te vinden in fysieke uitingen en gedragingen op straat waarbij het specifiek gaat om gedragingen en uitingen die afwijken van de heteroseksuele en gendernormen. De bevindingen uit de strafdossiers sluiten daarmee aan bij uitkomsten uit de literatuur. Afkeer van LHBTQ-uitingen, zowel fysiek als gedragingen, speelt blijkbaar een belangrijke rol bij een deel van het geweld.

De beperkte mate waarin religie een rol speelt bij LHBTQ-gerelateerd geweld in de onderzochte strafdossiers, is moeilijk te duiden. In sommige onderzoeken wordt religiositeit in verband gebracht met een negatieve houding ten opzichte van homoseksualiteit. In de strafdossiers is het aandeel gelovige daders kleiner dan het percentage gelovigen in Nederland. Echter zijn er alleen uitspraken gedaan over iemands religiositeit wanneer dit in de verhoren duidelijk ter sprake kwam. Het is dus mogelijk dat een groter deel van de daders zich als gelovig identificeert dan uit de dossiers naar voren komt. Dit neemt echter niet weg dat het aantal incidenten dat expliciet religieus gemotiveerd is, relatief beperkt is.

Daderprofielen

Om de verschillen in motieven en aanleidingen te structureren zijn op basis van de strafdossiers vier daderprofielen opgesteld. Daarbij is gekeken naar verschillende aspecten (zoals zelfverklaard motief, contextuele factoren en achtergrondkenmerken). Het gaat om de profielen 'afkeer van LHBTQ', 'schelden als reflex', 'groepsagressie' en 'grappen ten koste van'. De profielen vormen archetypen die gebaseerd zijn op kwalitatieve onderzoeksmethoden. In de praktijk zal er vaak sprake zijn van een combinatie van kenmerken en kunnen daders ook afwijken van deze archetypen.

Daderprofiel: Afkeer van LHBTQ

De grootste groep bestaat uit daders (26 personen) die vanuit afkeer tegen LHBTQ-uitingen geweld tegen LHBTQ-persoonen begaan. Bij deze daders lijken uitingen van LHBTQ, opgevat te worden als een 'aanval' op traditionele normen en waarden en de inrichting van de samenleving. Hierna volgt een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken behorende tot dit daderprofiel.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Man • 25-36 jaar • Vermoedelijk heteroseksueel • Relatief vaak religieus (katholiek/protestants/islamitisch) • Traditionele opvattingen over seksualiteit • Een deel is een verward persoon en/of dakloze • Heeft een lage sociaaleconomische positie (uitkeringsafhankelijk/ laagbetaald) • Verleden met zorgdiensten • Heeft antecedenten (soms voor vergelijkbare discriminatiefeiten) • Weinig beschermende factoren aanwezig 	<ul style="list-style-type: none"> • Ziet LHBTQ als (impliciete) aanval op de heteronormatieve waarden • Neemt aanstoot aan uitingen van LHBTQ (fysiek en gedrag) • Keurt gedrag openlijk af (geen controle over eigen handelen) • Handelt solo • Fysiek en verbaal geweld • In de openbare ruimte

Daderprofiel: Schelden als reflex

De op een na grootste groep betreft daders waarbij het geweld zich uit door te schelden met discriminerende woorden tegen LHBTQ-persoonen (20 personen). Binnen dit heeft in veel gevallen de aanleiding niets te maken met de seksuele gerichtheid, en is het onduidelijk waarom er bijvoorbeeld met 'homo' wordt gescholden. Hieronder volgt een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken behorende tot dit daderprofiel.

Samenvatting

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Man • 18-35 jaar • Nederlandse nationaliteit/ (Nederlands-)Marokkaanse nationaliteit • Heeft antecedenten (voor ander soort feiten) • Laag opgeleid, kwetsbare sociaaleconomische positie • Vindt schelden tegen/met LHBTQ normaal 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanvankelijk aanleiding conflict is niet gerelateerd aan LHBTQ-uiting • LHBTQ wordt erbij gehaald na escalatie • Verbaal geweld, soms escalerend in fysiek geweld • Slachtoffer kan zowel een bekende als onbekende van dader zijn • Vindt plaats in de openbare ruimte of in de privésfeer

Daderprofiel: Groepsagressie

Daders die tot dit profiel behoren, plegen geweld tegen LHBTQ-persoenen als onderdeel van een groep (18 personen), vaak een groep 'hangjongeren'. Er is hierbij vaak sprake van meerdere geweldplegers. De aanleiding voor geweld heeft binnen deze dadergroep veelal te maken met het zichtbaar zijn als (vermeend) LHBTQ-persoon. Hieronder een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Man • Jonge daders (minderjarig en <25 jaar) • Nederlandse nationaliteit/ (Nederlands-)Marokkaanse nationaliteit • Relatief vaak eerder in beeld geweest bij politie • Schoolgaand/studerend • Lid van groep hangjongeren/problematische jongerengroep 	<ul style="list-style-type: none"> • Fysiek geweld • Pestgedrag • Geweld zonder aanleiding • In het openbaar en het OV • Reactie op heteronorm afwijkend gedrag

Daderprofiel: Grappen 'ten koste van'

Het laatste profiel heeft betrekking op personen die denken een grap te kunnen maken ten koste van LHBTQ-persoenen (9 personen). Daders binnen dit profiel denken zelf een leuke 'grap' te maken, maar hebben niet door dat dit ten koste gaat van LHBTQ-persoenen en dat dit als kwetsend kan worden ervaren. Hieronder een overzicht van de persoons- en sociale kenmerken en incidentkenmerken.

Persoons- en sociale kenmerken	Incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Man • Heteroseksueel • Nederlandse nationaliteit • Geen strafblad • Hoger opgeleid/stabiel leven • Spijt van incident • Weinig risico- veel beschermende factoren aanwezig 	<ul style="list-style-type: none"> • Materieel/verbaal geweld • In groepsverband • Tegen LHBTQ in algemeen • Niet sensitief voor LHBTQ • Vastgelegd op sociale media • Maken van een statement/voor een publiek • Daders kennen slachtoffer niet persoonlijk

In hoeverre zijn de vier opgestelde daderprofielen ook van toepassing op geweld tegen LBTIQ-persoenen? (N.B.: de H is weggelaten)

Omdat de strafdossiers met name betrekking hebben op homoseksuele slachtoffers, is het de vraag in hoeverre deze ook herkenbaar zijn voor andere groepen. Vanuit die gedachten zijn er gesprekken gevoerd met zeven slachtoffers en tien personen van zes LBTIQ-belangenverenigingen. Deze

organisaties en slachtofferrespondenten herkennen zich in de vier geschetste daderprofielen. Daarbij hebben zij de daderprofielen verder aangescherpt en uitgebreid. Zo zijn zij van mening dat door de politiek ingegeven opvattingen een rol kunnen spelen bij het daderprofiel 'Afkeer van LHBTQ' en kunnen ook jongeren uit hoger opgeleide milieus daders zijn. Daarnaast is naar voren gekomen dat daders, meer dan uit de vier door ons geschetste daderprofielen blijkt, bekenden kunnen zijn van slachtoffers (familie, collega's, verenigingsleden, dates). Als verklaring voor het grotendeels uitblijven van dossiers waarbij sprake was van (verbaal en fysiek) geweld in de privésfeer, wordt benoemd dat het kennen van de dader een sterk drempelverhogend effect kan hebben op het doen van aangifte.

Duiding

In de literatuur over geweldplegers in het algemeen zijn verschillende overeenkomsten te zien met de profielen 'afkeer van LHBTQ', 'schelden als reflex' en 'groepsagressie'. Met name voor het profiel 'groepsagressie' valt op dat het veel overeenkomsten vertoont met al bestaande profielen van geweldplegers. In die zin lijkt dit profiel breder te gelden dan alleen voor geweld tegen LHBTQ-personen. Overeenkomstige aspecten die uit de andere profielen naar voren komen zijn de voorgeschiedenis met zorgverlening, zwakke sociaaleconomische positie, mentale gezondheidsproblematiek en het impulsief handelen.

Conclusie

De strafdossiers geven waardevolle maar tegelijkertijd beperkte inzichten in de kenmerken van daders, slachtoffers en vormen van LHBTQ-gerelateerd geweld. De informatie is waardevol omdat het betrekking heeft op bewezen feiten waarbij een gerechtelijke uitspraak heeft plaatsgevonden. Tegelijkertijd is het lastig om de uitkomsten op waarde te schatten vanwege het beperkte aantal dossiers en zijn er aanwijzingen dat de dossiers een onvolledig beeld schetsen. De strafdossiers geven vooral inzicht in het geweld dat zich afspeelt in de openbare ruimte waarbij de daders veelal onbekenden zijn. Het geweld dat zich afspeelt in de privésfeer en gericht is tegen andere groepen dan mannen met een homoseksuele gerichtheid, blijft grotendeels onbelicht.

De uitkomsten van dit onderzoek wekken de indruk dat voor een deel van de bevolking het normaal is geworden om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen of om zich op andere manieren te verzetten tegen LHBTQ-uitingen, bijvoorbeeld via vernieling of fysiek geweld. Bij drie van de vier geformuleerde daderprofielen lijkt dit het geval. De groep daders die geweld pleegt omdat zij een afkeer hebben van LHBTQ-uitingen, is het grootst van de onderscheiden groepen. Dit is extra zorgelijk omdat zij tolerantie ten opzichte van LHBTQ-personen afwijzen en vinden dat daar geen plaats voor is in de maatschappij.

Waar geweld vanuit groepsgedrag of afkeer van LHBTQ-personen, gezien kan worden als criminaliteit die helaas altijd zal bestaan binnen een samenleving, wijzen de profielen waarbij wordt gescholden uit reflex of grappen worden gemaakt ten koste van LHBTQ-personen op een veel breder maatschappelijk probleem. Het lijkt erop dat een grote groep, met name heteroseksuele mannen, het grappig of normaal vindt om met dit soort termen te schelden. Een deel van hen heeft zelf vaak het idee dat hun uitingen onschuldige kledkamerpraat betreft. Ook komt veel geweld tegen LHBTQ-personen voort uit een gebrek aan respect en uit onbegrip voor mensen die afwijken van de hetero- en gendernormen in de samenleving. Hier is sprake van tekortschietende sensitiviteit waardoor vaak onnodig, en mogelijk ook onbedoeld, LHBTQ-personen kwetsend worden bejegend.

Welke maatregelen zouden mogelijk effectief kunnen zijn in het voorkomen en bestrijden van geweld tegen LHBTQ-personen?

De uitkomsten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden om toekomstig beleid te vormen. Voor het prioriteren van beleid nemen we vier knelpunten rondom LHBTQ-gerelateerd geweld waarop het beleid ingezet kan worden.

1. Een deel van het LHBTQ-gerelateerd geweld komt voort uit intolerantie en afkeer van LHBTQ-personen en/of -uitingen

Het daderprofiel 'afkeer van LHBTQ' is de grootste van de onderscheiden daderprofielen. Deze daders lijken LHBTQ-uitingen niet te tolereren in de openbare ruimte en plegen vaak bewust geweld tegen LHBTQ-personen. Om die reden dient er beleid te worden gemaakt waarmee een sterk signaal wordt afgegeven tegen daders van LHBTQ-gerelateerd geweld. Om dit te verwezenlijken dient er in zijn algemeenheid genoeg capaciteit en middelen bij betrokken instanties beschikbaar te zijn.

2. Een deel van het geweld duidt op een normalisatie in de samenleving om te schelden met LHBTQ-gerelateerde termen

De profielen 'groepsagressie', 'schelden uit reflex' en 'grappen ten koste van' duiden op een bepaalde mate van normalisatie in de samenleving rondom het schelden met LHBTQ-gerelateerde termen. Om dit tegen te gaan zal vooral ingezet moeten worden op brede maatschappelijke voorlichting en educatie op verschillende niveaus.

3. LHBTQ-personen doen weinig aangifte van geweldsincidenten

Uit zowel de literatuur als de gesprekken met belangenverenigingen en slachtoffers komt naar voren dat vanwege verschillende redenen weinig aangifte wordt gedaan van geweldsincidenten. Dit heeft deels te maken met het beperkte vertrouwen in het handelen van de politie, een gebrek aan kennis over de mogelijkheden onder de doelgroepen en wetgeving die niet inclusief is voor alle groepen. In de toekomst dient daarom ingezet te worden op voorlichting en sensitiviteitstrainingen voor handhavende instanties, voorlichting over rechten en mogelijkheden over aangifte onder LHBTQ-personen. Tot slot dient ervoor gezorgd te worden dat wet- en regelgeving inclusief ingericht is zodat alle groepen zich gehoord voelen.

4. Er is nog veel onduidelijk over geweld tegen specifiek groepen zoals intersekse en asexuele personen

Uit de literatuur en gesprekken met belangenverenigingen voor intersekse en asexuele personen, komt het beeld naar voren dat groepen met verschillende vormen van geweld te maken krijgen. Zij benoemen vaak gelijk te worden gesteld met LHBT-groepen maar dat dit vaak niet terecht is. Om die reden is toekomstig onderzoek nodig. Bijvoorbeeld naar de registratie van geweld om meer inzicht te krijgen in andersoortige daders, slachtoffergroepen en de prevalentie.